

Особливості перекладу дейктичних слів

Прагматика вивчає вплив зовнішнього контексту, тобто екстралінгвістичної ситуації спілкування, на тлумачення значення висловлювання. Ось чому однією з основних проблем прагматики є дейксис – відсилання до таких складових мовленнєвого акту, розуміння яких залежить від знання контексту, в якому відбувається спілкування. Це сфери мовця та адресата. Мовець привласнює собі в момент мовлення ім'я “Я”, накладаючи на нього координати того часу, коли він говорить (тобто теперішнього часу мовлення), та того місця, де він говорить (тобто місця промовляння висловлювання), примушуючи мовця прийняти ці координати та пристосуватися до них [1: 224]. Присутність реального або потенційного/ умовного адресата є необхідною умовою використання мови для комунікації. Крім активних учасників процесу комунікації, мовця та слухача, в мовленнєвому акті присутня ще третя особа, на яку посилаються в висловлюванні.

Слова, вирази та структури, що співвідносяться з мовцем, адресатом та третьою особою, називаються по-різному в лінгвістичній літературі: “еґоцентричними”, “дейктичними”. Вони розподіляються на три групи в залежності від наближеності/віддаленості від мовця:

- 1) ті, що орієнтуються на адресанта: я – тут – зараз;
англ.: I – here – at the present moment;
- 2) ті, що стосуються адресата мовлення: ти – коло тебе – тепер;
англ.: you – near you – at the present time;
- 3) ті, які зв'язані з об'єктом мовлення: він – там – тоді;
англ.: he – there – then.

Навколо кожної з вище зазначених прагматичних домінант групуються інші дейктичні елементи. Наприклад, ‘I’ є домінантним словом для “me”, “my”, “mine”, “myself”, тому що лексичне значення вказаних займенників розкривається через різні форми ‘I’.

Вживаючись в дискурсі, дейктичні елементи виступають маркерами зв'язності його речень. Наприклад:

...**he** drew nothing. **He** also wrote down the date, the time of day and the weather, before **he** drove on. **He** felt a little guilty to be enjoying **himself** so much, to be **here** so unexpectedly alone, without Beth, and after **he** had made such a fuss;... [Fowles: 33]

“... **він** нічого не малював. Зазначав іще дату, пору дня, погоду і їхав далі. **Девід** почувався ніяково за **свій** чудовий настрій, за те, що **він тут** втішається один, без Бет, та ще й після сварки, яку **сам** затіяв. [Фаулз: 44]

Аналіз наведеного перекладу показує відтворення всіх компонентів інформаційного упорядкування, в тому числі і дейксису, вихідного тексту в одиницях мови перекладу. В наведеному текстовому фрагменті англійський особовий займенник “he” відтворюється в українському варіанті по-різному:

- 1) через особовий займенник “він” та означальний займенник “сам”;
- 2) за допомогою власного імені “Девід” (Власні імена також належать до дейктичних ресурсів мови, так як вони відсилають до конкретних людей та об'єктів, називаючи їх [1:234]);
- 3) шляхом пропуску підмету, який не вимовляється і в той же час фіксується свідомістю, є зрозумілим.

В українському перекладі часто вживаються неповні речення, в яких відсутній підмет легко поновлюється в даному контексті. Це пояснюється тим, що, на відміну від англійської, українська мова має досить розвинуту граматичну категорію особи, яка служить для вираження взаємозв'язку між суб'єктом дії і дією з погляду участі суб'єкта в мовному спілкуванні. Такий еліпсис підмета не тільки не порушує комунікативну мету

висловлювання, а й допомагає досягнути її економно без повторення вже сказаного і відомого.

Відповідність дейктичних одиниць в оригіналі та перекладі можна представити у вигляді «сітки», переплетіння якої свідчить про зв'язність її частин.

англ.: he --- he --- he --- he --- himself --- here --- he

укр.: він --еліпс--еліпс--Девід-- свій --- він, тут --- сам

Ця сітка має вигляд мозаїки з певним малюнком в англійському дискурсі, який, безперечно, буде відрізнятися в українському варіанті. Проте сама сутність цієї дейктичної сітки збережена при перекладі: референт позамовної дійсності залишився тим самим. Порухення сутності такої дейктичної сітки привело б до зміни відсилання до позамовних суб'єктів та об'єктів висловлювання.

Отже, взаємозв'язок дейктичних елементів розширює можливості перекладача найповніше і найточніше відтворити їх засобами рідної мови з урахуванням її лексико-граматичних відмінностей.

Список використаних джерел та літератури

1. Степанов Ю.С. В трехмерном пространстве языка. Москва, 1985. – 335 с.
2. Fowles J. The Ebony Tower. Eliduc. The Enigma. – Moscow: Progress Publishers, 1980. – 246 p.
3. Фаулз Д. Вежа з чорного дерева. Елідюк. Бідолашний Коко. Загадка. – Київ: Дніпро, 1986. – 276 с.